

Egy elfeledett évfordulóról

Kedves Németh Péter!

Felhívom figyelmüket, hogy elfeledtek férjem, Fazekas György halálának ötödik évfordulójáról. Talán előbb kellett volna figyelmeztetnem Önöket, de hát nem gondoltam, hogy ennyire feledékenyek, gondolom, nem szándékosan. Egyúttal küldök két dokumentumot Gyuri bácsiról. Elnézést, ha ebben az ügyben erőszakos voltam. De tán megértik...

Az özvegy

Kedves Kálmán Éva!

Nincs mentségünk... Az ugyanis bizonyára nem mentség, hogy haláleset évfordulójáról ritkán, kivételesen emlékezünk meg. A ritka kivételek közé ugyanis Fazekas György elhunytának évfordulója bizonyosan beletartozik. Nem lett volna szabad kiiktatni emlékezetünkéből. Fazekas György tudniillik nem csupán Nagy Imre legközelebbi környezetéhez tartozó jelentős ember, s a történelem tanúja volt, aki jónéhány évet töltött börtönben az 56-ban véghezvittekért, hanem ezen túlmenően, ha valaki, hát Fazekas György személye a Magyar Hírlap messze leginkább megőrzésre méltó emléke. Az ő magatartása és szerkesztői tevékenysége pedig nemes hagyomány, etikai példa. Azoknak is, akik nem ismerték, s a mai gárdából már alig ismerte őt valaki, jól meg senki.

Talán valamit jóváteszek a meszesedő agytekervényeknek tulajdonítható feledékenység vétkéből, ha most elmondok egyet s mást abból, amit memoárkötetei nem tartalmaznak; nem mondott el Hege-dűs B. Andrásnak, amit nem írt meg Eörsi István „a régi szép időkre” emlékeztén, megrajzolva a börtön mókamesterének és egyik legnehezebben megtörhető rabjának arcképét, s amit nem beszéltek el azok az emlékezők, akiket Ember Judit szólatott meg nagyszerű dokumentumfilmjében. Amit nem írhattam meg a Magyar Sajtóban közölt terjedelmes nekrológomban annak idején én sem.

Nos, Fazekas akkor került hozzánk a Magyar Hírlaphoz, amikor 1968 tavaszán

az akkor újonc kormánylap nap mint nap előállítási csődbe jutott, a technikai hibák és a szervezetlenség miatt a vidéki olvasók zöme nem kapta meg az újságot, és még a kevés számú érdeklődő sem újította meg az előfizetést. Ha jól tudom, Tábori András beszélte rá a főszerkesztőt, Darvasi Istvánt, hogy próbálja megnyerni a szakma nagy öregjét, az 56-os ügyekben azonban közismerten exponált Fazekast, hátha elvállalja ezt a megbízást, és ő majd rendberakja a szénát. Ugyanakkor a pártközpont hagyja jóvá alkalmazását, politikai feddhetlenség híján is. Fazekas, aki akkor, ha jól tudom, a Corvin propagandistája volt, kötélnék állt. Gyuri ugyanis éhezést, fázást, börtönt kibírt, de nyomdafesték-szag nélkül tartósan élni nem tudott.

Fazekas noha papíron olvasószerkesztő volt, lapelőállítás ügyekben korlátlan jogokat kapott, és példás, gorombaságig menő szigorával, igényességével, kivételes nyomdai ismeretek birtokában — miután lecseréltette a teljes stábot, szakemberekkel véve körül magát, nap nap után összeveszve fölötteseivel is, mellőzve a konjunkuralovagokat — példás rendet teremtett egy hét alatt.

Az akkori Magyar Hírlapnak nagyon vegyes gárdája volt. Perifériára került karrierlovagok és jónéhány, főleg korábbi politikai bűnök miatt soká mellőzött, a politikai sajtóból kiszorult ragyogó hírlapíró, meg néhány oroszlánkörömet mutogató fiatal alkotta a vegyes munkatársi gárdát. Közülük csak kevés nyerte meg Fazekas rokonszenvét, nehezen és szűk körrel barátkozott, tudván, hogy spiclik is közelébe férközhetnek. Tehát a kocsmasztalnál, ahol csak szigorúan slussz, azaz gépindulás után nézett a pohár fenekére, a legkiválasztottabb újságíró- és nyomdászbarátainak beszélt — akkor is csak halkan — arról, amit megszenvedett, még kevesebbet aktuálpolitikai nézeteiről. Pedig pompás, ragyogó humorú mesélő volt és a rettenetes börtönévek, a halálfélelem is anekdotákká nemesedtek Gyuri kocsmái ezerégyéjszakáin a harmadik vodka után.

Már mint nyugdíjas mondta el: nem kevés lelkiismereti kételyt okozott neki, hogy kádárista orgánumnál szerepet vállalt, még akkor is, ha tudjuk, egyetlen po-

litikai cikket meg nem írt, és „együttműködése” kéziratelőkészítésben merült ki. Csak hatvanadik életéve felé közeledve kapott megbízást arra, hogy a legremekebb Magyar Hírlap számot, a hétfőit változtatott stáb élén szerkessze, ekkor derült ki, micsoda eleven ötletgyár, a tőle tanulni akaró fiatalok remek nevelője.

Mint az eddigiekből is kiderült, hogy hogy nem a Hírlap az idő tájt a rakoncátlank gyűjtőhelyévé vált, mert az egykor rettegett, de már megszélidült Darvasi azon a véleményen volt, mint Kádár: aki nincs ellenük, velük van, márpedig aki dolgozik nincs ellenük, és elévülnek az 56-os bűnök, ha nem szaporítják őket.

De nem mindenki gondolkozott így. Az 1972-es párt-ellenreformáció után a pápánál is pápábbak lázas buzgalommal vizsgálták a sajtónál dolgozó „megbízhatatlank” káderlapját, s így figyeltek fel arra, hogy „ellenforradalmárok” gyűjtőhelye a Hírlap, jó lesz ritkítani a sorokat. Először két exponált „ötvenhatos”-nak: Vajda Gábornak és a prágai tavasz ügyekben magát elkötelező Firon Andrásnak utilaput kötöttek a talpa alá. Elbocsátásukat két, az „apo”-nál akkor már Darvasinál nagyobb bizalmat élvező új vezető munkatárs nyomására hajtotta végre a főszerkesztő. A következő kiszemelt áldozat a veszélyesek közül is a legveszélyesebb maga Fazekas volt. Csakhogy olyan idők jártak, amikor egyszerűen régi megbízhatatlanság nem volt elegendő ok a kiszuperálásra: „törvényesség” volt ám. Igaz, történetesen épp akkor figyelmeztették tapintatosan az egykori „sajnálatos események” néhány reprezentánsát — Fazekast is —, nehogy találkozzanak, s szervezkedés gyanújába keveredjenek. Így volt kénytelen ritkítani Fazekas egykori baráti körét. Csak úgy kidobni azonban a hallatlan tekintélyű szerkesztőt az „apo” perszekútorai sem merték. De lesték az alkalmat. És az megjött.

A hétfői stáb a Lucullusban szokta várni késő este az úgynevezett „piszkos” revíziós példányt. A hivatalosság ott kézbesített. Akkor már a tiszta fej nem volt követelmény. De maga Fazekas akkor sem ivott, míg csak az engedélyt meg nem adta a gépinduláshoz. Ezen a bizonyos estén az első oldalon mielőtt kézjegyet rátette vol-

na a próbanyomatra, az élesszemű szerkesztő végzetes hibát fedezett fel: az első oldalra egy úgynevezett kínai sor került, ami annyit jelent, hogy az olvasó az átütött „kínai” betűkből cenzurára következtethetett volna. Fazekas fogta magát, rohant a gépterembe, leállította a nyomást, utasította a nyomdát a selejt bezúzására. Úgy tűnt, semmi baj. Csakhogy a gépterem dolgozók a technológiai utasítást megszegve „schwarz”-ban elpasszoltak kétszáz példányt a Blaha aluljáróban, amiből talán egy — véletlenül? — a pártközpont illetékeseihez került. Másnap az egyik főszerkesztőhelyettes — a perszekútor apo-bizalmas — megkapta telefonon keresztül az ejnye-ejnyét, és ő a másnapi értekezleten tetemre hívott. Mélyen Fazekas szemébe nézve közölte, hogy az „elvtársak odaát kötelezik a lapvezetést, ne tűrje a lelkiismeretlenséget, a trehányt, a laza figyelmet, a rossz munkamorált, a kocsmezást. Többé ilyet csakugyan nem tűrünk...” — mondta ezt annak az embernek, aki a kötelességtudás példaképe volt. Fazekas felállt, és azt mondta: nem kell tovább tűnőnk. Aznap beadta nyugdíjkérelmét. Hatvan éves volt, ereje teljében.

Sose heverte ki. Barátai megrikkultak, jóakaróitól kapott egy képességeihez méltatlan mellékállást, egykori partizánmúltjára való tekintettel. Beteg volt és elkese-redett. A már korántsem vidám Hungária-beszélgéseink idején gyakran idézte az Őszikéket, melyeket kívülről tudott. Holott nem annyira a „sivár, dúlt tivornyán”, merengő Arany János sora volt az övé, hanem Martinovits Ignácé, akit, ha a hatalom rövid időre elfogadott, akkor is a hatalmon kívül, attól idegen maradt, mert soha sem bocsátották meg lázadó, kritikus intelligenciáját, a simulékonyság hiányát. Miközben memoárjait diktálta, jól tudta, hogy a Nagy Imre üggyel kapcsolatos, hiteles emlékezéseinek kiadását nem éri meg. Emlékeit csak legközelebbi barátai ismerték 1988 előtt. Mire mégis megjelentek, már meg nem írt, csak magnetofon-szalagra mondott emlékezései, végzett vele a kór. Hetvenévesen. Erről az évfordulóról feledkeztünk meg.